

QUEER POGLED. TEORIJSKE REFLEKSIJE I PRIMJERI UMJETNIČKE PRODUKCIJE

Nemec, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:118534>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**QUEER POGLED. TEORIJSKE REFLEKSIJE I
PRIMJERI UMJETNIČKE PRODUKCIJE**

MARIJA NEMEC

Split, 2021.

Odsjek za povijest umjetnosti

Preddiplomski dvopredmetni sveučilišni studij povijesti umjetnosti

Suvremena umjetnost

**QUEER POGLED. TEORIJSKE REFLEKSIJE I PRIMJERI
UMJETNIČKE PRODUKCIJE**

Student:

Marija Nemec

Mentor:

doc. dr. sc. Dalibor Prančević

Dora Derado, asistentica

Split, rujan, 2021.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Queer teorija.....	3
2.1. Queer teoretičari.....	5
2.1.1. Michel Foucault.....	5
2.1.2. Judith Butler.....	6
2.1.3. Diana Fuss.....	7
2.1.4. Jonathan Katz.....	8
3. Queer fotografija.....	9
3.1. Robert Mapplethorpe.....	9
3.2. Catherine Opie.....	14
3.3. Claude Cahun.....	17
4. Queer slikarstvo.....	20
4.1. David Hockney.....	20
4.2. Francis Bacon.....	23
4.3. George Segal.....	25
5. David Wojnarowicz.....	27
6. Zaključak.....	29
7. Literatura.....	30
8. Popis slikovnih priloga.....	33
Sažetak.....	36
Abstract.....	37

1. Uvod

Umjetnost je kroz povijest služila kao sredstvo promicanja i pokretanja brojnih različitih političkih, društvenih, vjerskih uvjerenja. Najveća moć samog korištenja oblika umjetnosti kao načina ekspresije ideja, stajališta leži u omogućavanju prikazivanja tema ponekad označenih kao one neprimjerne ili pak vulgarne. Umjetnička izražavanja, kako danas tako i prije uvijek su nailazila na negodovanje ponekih skupina.

Upravo u poglavljima ovog rada biti će obrađena *Queer* teorija, točnije teorija uz pomoć koje se jasno mogu definirati tragovi izražavanja, pitanja seksualnog, rodnog, spolnog identificiranja. Na početku će biti objašnjeno kad je došlo do nastanka teorije i što ona sve podrazumijeva. U radu su odabrani teoretičari čije su autorske teorije obilježile i stvorile osnovu za neka nova znanstvena stajališta. Tako se Michael Foucault, Diana Fuss, Judith Butler nameću kao neki od važnijih zagovornika pojedinih uvjerenja.

U drugom dijelu obrađeni su primjeri izražavanja kroz fotografski medij. Općenito govoreći fotografije su često poticale rasprave o ispravnosti i granici dobrog ukusa zbog golotinje, naglašavanja dijelova tijela, fotografiranja činova koje društvo definira intimnima. Portreti i autoportreti čest su izbor prikaza umjetnika čija su djela istraživana u sklopu *queer* teorije. Umjetnički aktivizam ovdje djeluje na rušenje granica stvorenih za osuđivanje i kontroliranje postupaka koji su tada označeni kao neprirodni za pojedinca. U ovom slučaju misli se na pitanje homoseksualnosti, LGBT zajednice, spola, roda i slično. U periodu 1960-ih kada je homoseksualnost u Velikoj Britaniji bila zabranjena, slikarska su djela definirala otpor prema normama tadašnjice. Simbolički motivi provocirali su konzervativna mišljenja većine ili onih koji nisu sami sebi mogli priznati odstupanje u neslaganju od zajednice u kojoj su odrasli. Kontekst AIDS-a, spolno prenosive bolesti, statistički značajno prisutnije kod homoseksualaca znatno je utjecala na rad pojedinih umjetnika, što je kasnije opisano u radu.

Riječi jedne od utjecajnijih suvremenih teoretičarki Judith Butler prikazuju upravo ono što umjetnici koji su zastupljeni u radu postižu svojim djelima: „Nasuprot tome, rod se treba razumjeti kao slobodan i fleksibilan atribut neuzrokovan nekim stabilnim karakteristikama, a time i nepovezan s nekom određenom seksualnošću kakvu nameće heteronormativni sustav, što su sve ideje koje su kasnije postale jednim od temeljnih postavki *queer* teorije“.¹ Imajući na umu stavove teoretičara kao što su Michel Foucault, Judith Butler, Diana Fuss i Jonathan

¹ Žimbek, I. M. Vox Feminae, *Judith Butler – Kritički queer* <https://voxfeminae.net/strasne-zene/judith-butler-kriticki-queer/> (Konzultirano 2. 9. 2021.)

Katz, ovaj rad će prikazati rad umjetnika iz više grana likovnih umjetnosti: fotografije (Robert Mapplethorpe, Catherine Opie, Claude Cahun, David Wojnarowicz), slikarstva (David Hockney, Francis Bacon) i kiparstva (George Segal) te njihova interpretacija *queer* teorije. Poseban naglasak će biti stavljen na način na koji se ovi umjetnici odnose prema ljudskom tijelu kao pokretaču polemika o seksualnosti.

2. Queer teorija

Ako se zapitamo što znači sam pojam *queer*, odredili bismo ga kao nešto neuobičajeno i ekscentrično, najčešće je u pitanju ponašanje. U suvremenom svijetu taj pojam označava nekonvencionalne načine seksualnog ponašanja i rodnog identiteta kao što su na primjer homoseksualci, lezbijke, transseksualci, biseksualci, transrodne osobe.² Ovaj pojam često se koristi i kao *umbrella term* za sve navedeno, ukoliko to pojedinac odluči i ukoliko mu taj pojam daje više prostora za kretanje u spektru. „Pritom, koncept queera se ne definira ontološki determiniranim opozicijama: uobičajeno-neuobičajeno, prvo-drugo, dominantno-marginalno ili heteroseksualno-homoseksualno nego se ukazuje na pluralnosti, prisutnosti i ravnopravnosti različitih, najčešće nestabilnih i relativnih rodnih identiteta i seksualnih ponašanja u povijesnim i suvremenim zapadnim društvima.“³

Queer teorija bavi se teorijskim prikazivanjem i interpretiranjem specifičnih rodnih identiteta kao ravnopravnih onim konvencionalnima, te problematiziranjem podjele heteroseksualno-homoseksualno i gay-lezbijski. Queer teorija proučava razne rodne identitete i seksualna ponašanja i u tome se razlikuje od gay studija koje se bave homoseksualnim muškarcima i od lezbijskih studija koje se bave homoseksualnim ženama. U ovoj teoriji ne suprotstavlja se homoseksualno nasuprot heteroseksualnog nego heteroseksualno nasuprot homoseksualnog, biseksualnog, transseksualnog i drugih ponašanja.⁴

Ova teorija prožeta je kroz više grana umjetnosti, a istaknuta je u zapadnoj umjetnosti (možda zbog veće slobode izražavanja): „Queer teorija i povijest umjetnosti je orijentirana na istraživanja i tumačenja tragova i upisa, odnosno, identifikacija pluralnih rodnih identiteta i seksualnih ponašanja u povijesti, prije svega, zapadne umjetnosti (književnosti, slikarstva, filma, teatra, baleta, opere).“⁵

Iako se mobilizacija pojma *queer* u njegovom najnovijem smislu ne može datirati točno, općenito se podrazumijeva da je popularno prihvaćen početkom 1990-ih. *Queer* je proizvod specifičnih kulturnih i teorijskih pritisaka koji sve više strukturiraju rasprave (kako unutar tako i izvan zajednice) o pitanjima lezbijskog i homoseksualnog identiteta. Možda je

² Šuvaković M. (2005.) *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

najznačajnije u tom pogledu problematiziranje post-strukturalizma homoseksualnih liberalističkih i lezbijskih feminističkih shvaćanja identiteta i raspodjela moći.⁶

Važno je za jasnije poimanje teksta napomenuti i pojam LGBTQ+ kao najinkluzivniji danas. To je kratica koja označava *lesbian* (lezbijka), *gay* (gej, homoseksualac), *bisexual* (biseksualac), *transsexual* (transseksualac) i *queer*, a + označava ostala seksualna opredjeljenje kao što su panseksualnost, demiseksualnost, aseksualnost i ostale. Ovaj pojam najlakše je koristiti upravo zbog inkluzivnosti koju on podrazumijeva. U novije vrijeme pojam *queer* se koristi kao oznaka za identitet osobe, ali ga također koriste i osobe koje možda nisu sigurne u svoje opredjeljenje ili pak predstavlja supstituciju za pojmove gay ili lezbijka.

⁶ Jagose, A. (1996.) *Queer theory: An introduction*. New York: New York University Press. 76.

2.1. Queer teoretičari

2.1.1. Michel Foucault

Michel Foucault francuski je filozof i povjesničar rođen 15. listopada 1926. godine u Francuskoj. Jedan je od najznačajnijih znanstvenika u vremenu poslije Drugog svjetskog rata.

7

Njegov rad možemo generalno svrstati u poststrukturalistički. Foucault je bio homoseksualac koje je umro od AIDS-a 1984. godine te je ta činjenica izazvala brojne polemike o njegovom radu nakon smrti. On nije započeo queer teoriju niti je queer teorija destinacija njegova razmišljanja.⁸ Prvi svezak njegove knjige *Povijest seksualnosti* postao je kanon za gej i lezbijske studije, a iako je umro deset godina prije pojave queer teorije, postao je i temelj za samu teoriju te se stoga smatra jednim od njenih predstavnika i začetnika.

„Foucaultovi tekstovi o seksualnosti nastaju u vrijeme kada bujaju ideologije o seksualnom oslobođenju nadahnute W. Reichom i H. Marcuseom, preplavljene psihoanalitičkom vulgatom. Svi oni neprestano govore o seksu da bi rekli kako se o seksu ne može pričati jer ga potiskuju buržoazski moral, obiteljski i bračni uzori.“⁹

Foucault naglašava kako je seksualnost dio ponašanja svake osobe, dio slobode koju uživamo, to jest nešto što sami stvaramo. Također govori kako seks nije nešto loše ili prljavo nego nam upravo seks daje mogućnost da postignemo stvaralački život i da ga tako potvrdimo. Pojava koja je vrlo aktualna i danas, takozvano izlaženje iz ormara, za Foucaulta ne predstavlja veliko značenje. On napominje kako je dovoljno samo živjeti gay načinom života. Seksualnost je za njega stvaralački izraz i manifestacija volje samog pojedinca, a upravo u ovim idejama se vidi utjecaj Nietzschea.¹⁰

Foucault zagovara činjenicu da seksualnost nije prirodna osobina ljudskog života nego konstruirana kategorija iskustva koja je povijesna, društvena i kulturalna, a ne biološka. On se više posvetio načinu na koji seksualnost funkcionira u društvu, a manje se bazirao na ono što seksualnost kao takva jest.¹¹

⁷ Faubion, J. "Michel Foucault". *Encyclopedia Britannica*, 11 Oct. 2020, <https://www.britannica.com/biography/Michel-Foucault>.

⁸ Spargo, T. (1999). *Foucault and queer theory*. 8.

⁹ Željko Senković (2015.), Foucault i teorija seksualnosti, Osijek, 118.

¹⁰ Dronjić, B. (2016.), *Od marginalizacije tijela do tijela kao margine*. S osvrtom na međuvjetovanost teorije, umjetničkih praksi i zbilje, *Essehist*, vol. 8, br. 8, 129.

¹¹ Spargo (1999.), 13.

2.1.2. Judith Butler

Judith Butler napisala je *Nevolje o rodu* i time dala dosta drugačiji pogled od onoga koji je već postojao. Uvela je binarni pogled na rod, ali i na seksualnost. „Pretpostavka binarnog rodnog sustava implicitno zadržava vjerovanje u mimetički odnos roda prema spolu pri čemu rod odražava spol ili je na neki drugi način ograničen njime. Kad se konstruirani status roda teorizira kao radikalno neovisan o spolu, sam rod postaje slobodno plutajuća izmišljotina.“¹²

Za nju rod nije biološki određen, već je stvoren vlastitim postojanjem i predstavljanjem, pa je na taj način rod performativan.

Ako su rodni atributi i djela različiti načini na koje tijelo pokazuje ili stvara svoje kulturno značenje performativni, tada ne postoji postojeći identitet kojim bi se neki čin ili atribut mogli mjeriti; ne bi bilo istinskih ili lažnih, stvarnih ili iskrivljenih spolnih djela, a postulacija istinskog rodnog identiteta otkrila bi se kao regulatorna fikcija. To što se rodna stvarnost stvara kroz trajne društvene performanse znači da su i sami pojmovi esencijalnog spola i istinske ili trajne muškosti ili ženskosti također konstituirani kao dio strategije koja skriva performativni karakter roda i performativne mogućnosti za širenje rodnih konfiguracija izvan ograničavajućih okvira maskulinističke dominacije i obvezne heteroseksualnosti.¹³

Autorica se pita je li rod nešto što osoba ima ili nešto što osoba jest, i također u kojem smislu je rod djelo i/ili performans. Ona zaključuje da rod kao djelo zahtjeva izvedbu koja se ponavlja, a tako ta akcija postaje javna, a ne osobna. Ali ako su te radnje performativne, a ne ekspresivne, one stvaraju identitet kojim se osoba želi izraziti i prikazati.

U početku je razlika između roda i spola riješena s namjerom da se prevlada princip „biologija je sudbina“. Feministkinje su smatrale spol stabilnom kategorijom, dok je rod bio promatran kao kulturno dizajniran entitet. Ako promotrimo rod kao kulturni dizajn, to bi značilo da osoba ženskog roda ne mora biti osoba tog istog spola te da ženstvenost može biti karakteristika i muškarca i žene.

¹² Judith Butler (1990.), *Gender Trouble*, New York, 9.

¹³ Butler (1990.), 141.

2.2.3. Diana Fuss

Diana Fuss, profesorica engleskog jezika, predavala je na Princetonu od 1988. godine, nakon što je doktorirala engleski jezik i semiotiku na Brown sveučilištu. Predavala je preddiplomske kolegije o raznim temama iz područja kritike i teorije, američke i britanske književnosti 19. i 20. stoljeća, pripovijesti i poezije, filma i medija te divljine i okoliša.¹⁴

Njezino djelo *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories* smatra se jednim od najbitnijih djela za queer teoriju poststrukturalizma. Ona u uvodu već navodi kako je važno razumjeti povezanost heteroseksualnosti i homoseksualnosti. Članci koje je Diana Fuss prikupila u ovoj knjizi pokazuju koliko su heteroseksualnost i homoseksualnost ovisne jedna o drugoj, a u isto vrijeme antagonistične. Queer teorija istražuje granice seksualnih identiteta, zajednica i politika. Problem na koji Diana Fuss skreće pažnju je činjenica da sama pojava (*emergence*) homoseksualnosti u javnom svijetu uzrokuje njezino vlastito nestajanje. Ona to spominje zbog problema „izlaska iz ormara“ ili ostanka u istome; ako se netko deklarira kao *out* homoseksualac, biseksualac ili lezbijka, odmah potvrđuje postojanje ljudi koji nisu izašli iz ormara.¹⁵ U nastojanju da se spolni identitet definira izvan norme, prvo se treba staviti unutar dominantnih definicija seksualnosti ili kako Fuss navodi: „prelazak granice potreban je kako bi se granica kao takva izgradila.“¹⁶ Kad netko izađe iz ormara, zapravo ulazi u svijet prihvaćanja, nečega vidljivog.¹⁷

Ovu knjigu Fuss je izdala 1991. godine, ali jasno nam je da je ovo shvaćanje primjenjivo i danas kada je vidljivost LGBTQ+ zajednice vrlo bitna stavka njihovog rada i ostvaruje se mahom kroz parade ponosa, književnost, javne nastupe, fotografiju, slikarstvo.

¹⁴ Department of English at Princeton. *Diana Fuss* <https://english.princeton.edu/people/diana-fuss> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

¹⁵ Namaste, Ki. “The Politics of Inside/Out: Queer Theory, Poststructuralism, and a Sociological Approach to Sexuality.” *Sociological Theory*, vol. 12, br. 2, 1994, p. 220–231. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/201866. (Konzultirano 19. 8. 2021.)

¹⁶ Fuss, Diana (1991.) *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories*. (slob. prev.) „A transgression of the border which is necessary to constitute the border as such.“

¹⁷ Fuss, Diana (1991.) *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories*. 3.

2.2.4. Jonathan Katz

Jonathan Katz je akademski aktivist koji radi na području povijesti umjetnosti i queer povijesti. Devedesetih je postao jedan od prvih američkih akademika koji se na puno radno vrijeme bavio gay i lezbijskim studijama. Osnovao je Harvey Milk Institute, najveći svjetski institut za queer studije, a služi i kao predsjednik i glavni kustos muzeja gay i lezbijske umjetnosti Leslie Lohman u New Yorku. Kao stručnjak za umjetnost iz doba hladnog rata, Katz se bavi pitanjem zašto su američkom avangardom dominirali queer umjetnici tijekom možda jednog od najhomofobnijih desetljeća u povijesti ove nacije.¹⁸

Katz u svojoj knjizi *The Invention of Heterosexuality* govori o dva različita pojma: transvestizam i transseksualizam te iz razlikuje. Transvestizam ističe kao problematičnu pojavu, a to bi bila želja da se oblačimo u odjeću tradicionalno određenu za suprotni spol. Najčešće se ne obaziremo previše na odjeću koja nam je spolom „određena“, ali pomisao na odijevanje odjeće koja je društveno pripisana suprotnom spolu može izazvati nelagodu, a i strah od neprihvatanja i osuđivanja okoline. Kada govorimo o transseksualizmu, radi se o osobi koja se osjeća da joj je pripisan krivi spol, odnosno osjeća se strano u vlastitom tijelu i postoji nesklad između same anatomije i osjećaja pojedinca. Katz naglašava kako pojedinci neće svjesno razmišljati o tome kako su zadovoljni sa svojim spolom te kako se osjećaju ispravno u svome tijelu, dok će pojedinci koji imaju taj problem upravo utrošiti puno vremena mozgajući o tome kako bi došli do rješenja.¹⁹

Mnogima se čini da ideja da su heteroseksualnost i homoseksualnost povijesno izgrađene dovodi u pitanje stvarnost, dubinu i vrijednost njihovih želja. Ta percepcija je, po Katzu, pogrešna. Emocionalna kvaliteta, estetska i etička vrijednost te kulturna i osobna vrijednost bilo kojeg erosa neovisni su o biologiji i o njezinom društveno i individualno izgrađenom podrijetlu.²⁰

¹⁸ University of Buffalo. *Jonathan Katz: Faculty Expert on Queer History*.

<http://www.buffalo.edu/news/experts/jonathan-katz-queer-history.html> (Konzultirano 1.6.2021.)

¹⁹ Katz, J. N. (2007). *The Invention of Heterosexuality: The Debut of the Heterosexual*. U K. E. Lovaas & M. M. Jenkins (Ur.), *Sexualities & communication in everyday life: A reader* (p. 21–40). Sage Publications, Inc. 15.

²⁰ Katz, J. N. 17.

3. Queer fotografija

3.1. Robert Mapplethorpe

Robert Mapplethorpe rođen je 1946. u Queensu u New Yorku. Jedno od šestero djece, odgojenih u strogom katoličkom okruženju. Kada je imao šesnaest godina, upisao se na Prattov institut u Brooklynu, gdje je studirao crtanje, slikanje i kiparstvo. Njegova karijera procvjetala je 1980-ih i nastavio je istraživati i usavršavati svoje tehnike. Također je radio na komercijalnim projektima, stvarajući omote albuma za glazbenicu Patti Smith i bend Television, kao i niz portreta i stranačkih slika za *Interview Magazine*. Unatoč dijagnozi AIDS-a 1986. godine, ubrzao je svoje kreativne napore poduzimajući sve ambicioznije projekte. Godinu dana prije smrti, 1988. godine imao je prvu veliku izložbu u muzeju američke umjetnosti Whitney u New Yorku. Najpoznatiji je po svojim moćnim crno-bijelim portretima i autoportretima. Njegove nas fotografije istovremeno izazivaju i predstavljaju nam slike klasične ljepote.²¹

Mapplethorpevi su modeli često bili istrenirani muškarci većinom tamnije puti, uključujući modele, plesače i bodybuildere, svi mišićavih i dobro definiranih tijela. Odabrao je tamnije modele jer je, kako je sugerirala njegova biografkinja Patricia Morrisroe, „mogao izvući veće bogatstvo iz boje njihove kože“.²² Slike koje su objavljene u izdanju *Crne knjige* 1986. godine uključivale su fotografije usitnjenih tijela poput trupa, ispružene ruke, stražnjice i bedara. Mapplethorpe je svojedobno izjavio „Ubacujem dio tijela koji smatram najsavršenijim u tom modelu“.²³ Neki kritičari navode kako je problematična činjenica to što Mapplethorpe bira modele na osnovu njihove rase te to povezuju sa stereotipom koji je općepoznat kada se radi o muškarcima crne puti. Drugi kritičari, kao i sam Mapplethorpe, navode kako su jednostavno takvi muškarci njegov tip.²⁴ Njegovi radovi često se uspoređuju s onima iz renesanse upravo zbog prikazivanja muškog tijela na tako otvoren način pa su

²¹ Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)

²² Morrisroe, P. (2016.) *Mapplethorpe: A Biography*. New York, Random House. („he could extract a greater richness from the colour of their skin“-prijevod autorice)

²³ „I zero in on the body part that I consider the most perfect part in that particular model“ (prijevod autorice) <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 1. 9. 2021.)

²⁴ Geffer, P. “TWO ROBERT MAPPLETHORPE SYMPOSIA.” *Aperture*, br. 197, 2009, p. 82–85. JSTOR, www.jstor.org/stable/24473416. Konzultirano 25. 6. 2021.

njegovi radovi bili izloženi u Galeriji Akademije u Firenci uz remek djela renesanse kao što je na primjer Michelangelov *David* iz 1504. godine.²⁵

Slika 1. Robert Mapplethorpe, *Derrick Cross*, 1983.

Slika 2. Robert Mapplethorpe, *Lowell Smith*, 1981.

²⁵ Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)

Krajem sedamdesetih, Mapplethorpe se sve više počeo interesirati za dokumentiranje svojih prijatelja na njujorškoj S&M sceni. Često ih je fotografirao gole, a ponekad ih je pokazivao uključene u seksualne činove. Svojim šokantnim sadržajem i također izvanrednim tehničkim majstorstvom, postavljen je u središte rasprava oko samoizražavanja i cenzure u umjetnosti. Testirao je granice kreativne slobode i imao važno mjesto u povijesti umjetničke borbe da svijet prikažu iskreno i istinito.²⁶

Slika 3. Robert Mapplethorpe, *Brian Ridley and Lyle Heeter*, 1979.

Dok su slike tijela povezane s idealima ljepote, portret je često povezan s identitetom i individualnošću. Autoportreti su možda najsloženiji tip portreta, jer su umjetnik i model ista osoba, a slika ima osobni osjećaj poput dnevnika. U autoportretima Mapplethorpe eksperimentira s različitim aspektima svog identiteta. Predstavlja se na razne načine, od nasilnika s nožem u rukama do transvestita.

U uvodu svoje publikacije *Izvjeshni ljudi: knjiga portreta 14.*, Mapplethorpe govori da njegovi autoportreti izražavaju onaj dio njega koji je najsigurniji u sebe. Naslovna slika koju je Mapplethorpe izabrao za ovu publikaciju je rad *Autoportret* 1980. Ovdje se prikazuje kao arhetipski buntovnik, s crnom kožnom jaknom, tamnom košuljom, cigaretom koja visi iz usta, hladnim pogledom i frizuram koja podsjeća na 1950-e. Ta fotografija podsjeća nas na ikone kao što su James Dean u filmu *Rebel Without a Cause* iz 1955. i Marlon Brando u *The Wild*

²⁶ Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)

One iz 1953. Kao u većini svojih porteta, Mapplethorpe pozira gledajući ravno u kameru dok su mu usta centar fotografije.²⁷

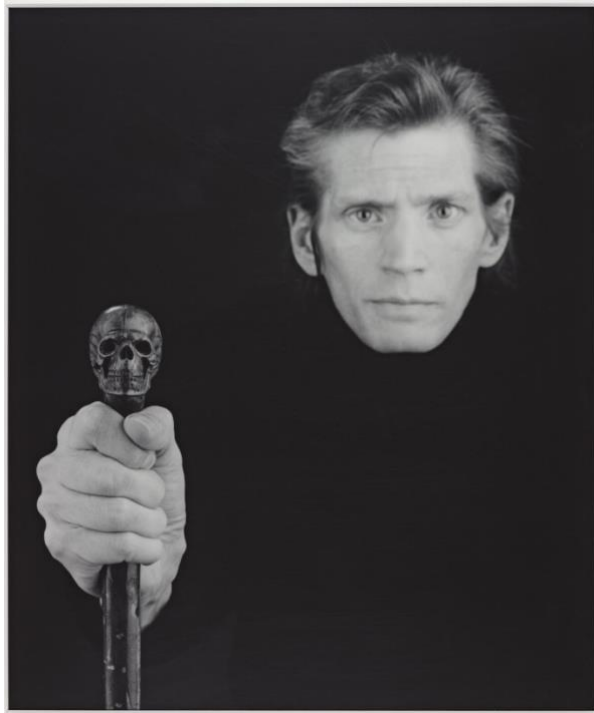
Slika 4. Robert Mapplethorpe, *Autoportret*, 1980.

1986. dijagnosticiran mu je AIDS. Pandemija HIV-a/AIDS-a bio je jedan od najznačajnijih međunarodnih događaja u 1980-ima i utjecao je na živote mnogih Mapplethorpeovih prijatelja i suradnika. U to vrijeme većina ljudi dijagnosticiranih s HIV-om nije preživjela više od dvije godine. Mapplethorpeov autoportret pred kraj života odražava njegovo loše zdravlje, potragu za oslobađanjem od patnje i smrtnost.

U *Autoportretu* 1988. Mapplethorpe sjedi okrenut ravno, kao da gleda smrt u lice te se suočava ravno s njom. Štap s glavom lubanje koji drži u desnoj ruci to naglašava. Mapplethorpe je odjeven u crno, tako da mu se čini da glava slobodno pluta, bestjelesna, okružena mrakom. Fotografira glavu pomalo izvan fokusa, možda da bi sugerirao njezino postupno nestajanje.²⁸

²⁷ Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)

²⁸ Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)

Slika 5. Robert Mapplethorpe, *Autoportret*, 1988.

3.2. Catherine Opie

Catherine Opie rođena je u Ohiju 1961. godine. U ranoj je dobi otkrila rad fotografa Lewisa Hinea, koji je dokumentirao nevolje djece radnika na prijelazu u 20. stoljeće. Nadahnuta njegovim slikama, za deveti rođendan dobila je svoju prvu kameru. Odmah je počela fotografirati svoju obitelj i susjedstvo, pokazujući fascinaciju zajednicom koja traje i dan danas. Diplomirala je 1985. na Umjetničkom institutu San Francisco 1985.

Njene rane serije fotografija *Being and Having* iz 1991. godine i *Portreti* (1993. - 1997.) prikazivale su njezine prijatelje u lezbijskoj i gay zajednici u Los Angelesu, miješajući tradicionalnu portretnu fotografiju s manje tradicionalnim temama. U seriji fotografija *Domestic* (1995. - 1998.) ponovno se posvetila lezbijskoj zajednici za svoje teme, fotografirajući parove u njihovim domovima.²⁹

Mnogo prije nego što je 1988. godine stekla zvanje magistra znanosti na Kalifornijskom institutu za umjetnost, Catherine Opie otkrila je da je fotografija savršeno prilagođena njezinom nastojanju da opiše svijet i ljude oko sebe; način da objedini svoje dotadašnje projekte bilo da su usredotočeni na rod i spol, identitete, pojmove zajednice ili mit o američkom snu. Prva dobro poznata serija fotografija *Being and having* sastoji se od portreta njezinih prijateljica s umjetnim bradama na licu koje ukazuju na fluidnost i složenost roda i spola. Slijedila je to sredinom devedesetih serijom *Portreti* u kojoj je s izrazitom formalnošću fotografirala transrodne žene i muškarce, *drag* umjetnike³⁰ i *leather dykes*³¹, koristeći se povijesnim normama studijskog portretiranja za poništavanje heteroseksualnih normi identiteta i seksualnosti. Iako za mnoge gledatelje ove teme predstavljaju egzotično "drugo", Opieine fotografije vizualno se udaljavaju od tako pojednostavljenog voajerizma kroz njihovu kontroliranu kompoziciju, kraljevske poze i bujne studijske kulise.³²

Tijekom svoje karijere autoportretiranje je služilo kao oznaka osobnog i umjetničkog razvoja, kao i podsjetnik da se ona, kao fotografkinja, ne izdvaja od grupa koje dokumentira. U tom smislu, napravila je *Self-Portrait/Cutting* (1993.a) i *Self-Portrait/Pervert* (1994.) uz svoju renomiranu seriju koja prikazuje kolege članove subkulture *queer leather* u San

²⁹ Guggenheim. *Catherine Opie*. <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Konzultirano 18. 8. 2021.)

³⁰ *Drag queen* u najjednostavnijem smislu označava osobu muškog spola koji se odijeva u odjeću koja je tradicionalno ženstvena. *Drag* umjetnike najčešće možemo vidjeti na nastupima, bilo to u noćnim klubovima ili gay povorkama.

³¹ *Leather dyke* izraz je koji se koristi za lezbijke koje imaju inklinacije prema fetišima i BDSM kulturi.

³² Guggenheim. *Catherine Opie, Melissa & Lake, Durham, North Carolina* <https://www.guggenheim.org/artwork/9364> (Konzultirano 18. 8. 2021.)

Franciscu. Poput tih slika, njezini autoportreti bave se suvremenim problemima *queer* identiteta, dok njihov sadržaj usklađuju u formalnoj tradiciji prisjećajući se slika Hansa Holbeina iz šesnaestog stoljeća. Na ovim slikama Opie nudi nešto duboko osobno, čak i ispovjedno, otkrivajući snažne čežnje koje su pojačane velikom fizičkom ranjivošću sadomazohističkih činova koje fotografije dokumentiraju. Deset godina kasnije, na fotografiji *Autoportret/dojenje*, Opie se vratila žanru, ponovno obogaćujući svoju sliku osjećajem zanesenog zadovoljstva, dok svog malenog sina drži u klasično majčinskoj pozi koja dodatno evocira umjetničko-povijesnu sliku. Slabo, ali jasno vidljiva na njezinim grudima, riječ „perverznojak“ i dalje se pojavljuje kao ožiljak, trag njezine povijesti koji se nastavlja kroz vrijeme.³³

Slika 6. Catherine Opie, *Melissa and Lake*, 1998.

Slika 7. Catherine Opie, *Dyke*, 1993.

³³ Guggenheim. Catherine Opie, *Dyke*. <https://www.guggenheim.org/artwork/12200> (Konzultirano 18. 8. 2021.)

Slika 8. Catherine Opie, *Perverznjak*, 1994.

Slika 9. Catherine Opie, *Dojenje*, 2004.

3.3. Claude Cahun

Claude Cahun (ime po rođenju Lucy Renee Mathilde Schwob) francuski je nadrealistički fotograf, kipar i književnik. Schwob je 1914. usvojio pseudonim Claude Cahun. To je bio njegov način protestiranja protiv spola i spolnih normi. Svidjela mu se dvosmislenost i odabrao je upravo ime Claude jer bi se ono na francuskom moglo odnositi na muškarca ili ženu. Prezime je uzeo od bake Mathilde Cahun. Stvorio je dvosmislenost temom cjeloživotnog istraživanja roda i seksualnog identiteta kao književnik i fotograf. Desetljećima nakon Cahunove smrti, on ima sve više sljedbenika među povjesničarima umjetnosti, feministicama i ljudima u lezbijskoj, homoseksualnoj, biseksualnoj, transrodnoj i queer zajednici.³⁴

Cahunov rad bio je i politički i osobni, a često je potkopavao tradicionalne koncepte statičkih rodni uloga. U svojoj autobiografiji *Disavowals* objašnjava svoje odbacivanje spola: „Muški? Ženski? Ovisi o situaciji. Neuter je jedini spol koji mi uvijek odgovara.“ Ova deklaracija važna je pri analizi Cahunove fotografije koja se namjerno igra i zadirkuje gledateljsko razumijevanje spola.³⁵ Zanimaju ga teme identiteta i samopredstavljanja što dolazi do izražaja u njihovim autoportretima.

Važno je iznijeti problematiku korištenja zamjenica on ili ona s obzirom na činjenicu da Claude Cahun govori kako je neutralno ono što mu odgovara najviše, ali i vrijeme u kojem je umjetnik živio. Naime, *non-binary*³⁶ je pojam koji bi bio najbliži onome što Clude Cahun za sebe zagovara, no teško je izraziti tu nebinarnost na hrvatskome jeziku (na engleskom jeziku bile bi korištene *they/them* zamjenice). U radu su korištene muške zamjenice, no u mnogim izvorima može se naići i na ženske.

Claude Cahun na svojim autoportretima, posebice na *Autoportretu* iz 1939. godine prikazuje sebe na dosta nekonvencionalan način. Spaja prirodu (cvijeće) i svoje lice, koje u to vrijeme nije bilo primjer standardne ljepote, bila ona ljepota muškarca ili žene. U ovom primjeru možemo se osvrnuti na performativnu karakteristiku roda jer Claude Cahun spaja

³⁴ Treaster, J. B. (2019.) *Overlooked No More: Claude Cahun, Whose Photographs Explored Gender and Sexuality*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/06/19/obituaries/claude-cahun-overlooked.html> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

³⁵ Tate Gallery. *Claude Cahun*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/claude-cahun-10611> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

³⁶ *Non-binary* jedan je od termina koji se koristi za rodove koji ne spadaju u kategoriju muškog ili ženskog. National Center for Transgender Equality (2018.) *Understanding Non-Binary People: How to Be Respectful and Supportive*. <https://transequality.org/issues/resources/understanding-non-binary-people-how-to-be-respectful-and-supportive> (Konzultirano 3. 9. 2021.)

ono što je mnogima nespojivo i neprirodno. Nježno cvijeće kontrastira izraženim crtama blijedog lica i tamnom ružu na ustima. Na ovome autoportretu Cahun izražava upravo tu neutralnost koja mu odgovara te spaja (kulturom i tradicijom nametnute) značajke oba roda.

Slika 10. Claude Cahun, *Autoportret*, oko 1929.

Slika 11. Claude Cahun, *Autoportret*, oko 1939.

Slika 12. Claude Cahun, *I am in training don't kiss me*, oko 1927.

4. Queer slikarstvo

4.1. David Hockney

David Hockney engleski je slikar, crtač, grafičar, scenograf i fotograf. Kao važan suradnik u pop art pokretu iz 1960-ih, smatra se jednim od najutjecajnijih britanskih umjetnika 20. stoljeća.³⁷

Hockney je pohađao Royal College of Art gdje je tokom svoje druge godine studija napravio sliku *We Two Boys Together Clinging*, a važno je spomenuti da je tada homoseksualnost još bila ilegalna u Velikoj Britaniji. Slika potječe iz pjesme istog naslova američkog književnika iz devetnaestog stoljeća Walta Whitmana: s desne su strane napisana dva retka pjesme kako bi se ponudio komentar o aktivnostima muškaraca. Na slici se spominje i novinski isječak koji detaljno opisuje nesreću pri penjanju (slob. prev. „Dvojica dječaka drže se litice cijelu noć“³⁸), što je Hockney protumačio kao aluziju na svog idola Cliffa Richarda.

Dvojica protagonista na ovoj slici vide se kako se u strastvenom zagrljaju ljube ispred zida zahodskog pokrivača prekrivenog grafitima. Poput grafita, ovaj stil daje slici surovost i žustrinu, ali također prekriva identitet umjetnika lažnom anonimnošću.³⁹ Uporaba motiva zahodskog pokrivača može se protumačiti na način da u ovome slučaju zahod ima istu funkciju kao ormar u gay kulturi te da se figure prikazane na slici skrivaju upravo u zahodu kako bi mogle biti zajedno. Ta stvarnost aktualna je i danas iako prava homoseksualaca (i drugih koji se ne deklariraju kao heteroseksualni) jesu bolja, prihvaćanja još uvijek nedostaje.

³⁷ Tate Gallery. *David Hockney*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/david-hockney-1293> (Konzultirano 1. 6. 2021.)

³⁸ U izvorniku „Two Boys Cling to Cliff all Night“

³⁹ Arts Council Collection. *We Two Boys Together Clinging*. <https://www.artscouncilcollection.org.uk/artwork/we-two-boys-together-clinging> (Konzultirano 1. 6. 2021.)

Slika 13. David Hockney, *We Two Boys Together Clinging*, 1961.

Hockney je također pokušao u svoje slike ugraditi aluzije na vlastitu homoseksualnost, nadahnut tekstovima Christophera Isherwoda i Alana Rechyja, koji su se naslađivali podvizima njihovih homoseksualnih likova. U to je vrijeme, kako je već spomenuto, homoseksualnost u Engleskoj bila ilegalna, pa je Hockney slikao autoportrete. Bio je gay i slikao se, učinkovito stvarajući gay umjetnost, ali leteći ispod radara. Bio je to genijalan potez i urlajući srednji prst njegovom protivljenju. No Hockney je također započeo svoje *Ljubavne slike*, koje su slavile homoseksualnu ljubav ugrađujući falične elemente u tandemu s fantastičnim bojama i slikama. Ovo je bio njegov pokušaj da spoji pojedinca, stvarnost i imaginarno kako bi pružio homoseksualni prostor užitka i aktualizirane želje. Naravno, znao je kada treba biti suptilan, a kada očit.⁴⁰

⁴⁰ Valinsky, M. (2018.) *David Hockney and the Art of Queer Pleasure*. Them. <https://www.them.us/story/david-hockney-and-the-art-of-queer-pleasure> (Konzultirano 1. 6. 2021.)

Slika 14. David Hockney, *Domestic Scene*, 1963.

U jednom intervjuu, Hockney je rekao: „Oni žele biti obični - žele se uklopiti. Pa, nije me briga za to. Nije me briga za uklapanje. Sve je tako konzervativno.“⁴¹ Hockney je želio istaknuti koliko se homoseksualni način života razlikuje od heteroseksualnog. To je povezano s ekstravagancijom, tretiranjem svijeta kao igrališta za odvažne ljude i, što je najvažnije, vođenjem beskompromisnog života.⁴²

⁴¹ Hattenstone, S. (2015.) *David Hockney: „Just because I'm cheeky doesn't mean I'm not serious“*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2015/may/09/david-hockney-interview-cheeky-serious> (Konzultirano 2. 9. 2021.) „I suppose it's that [gay men today] want to be ordinary—they want to fit in. Well, I didn't care about that. I didn't care about fitting in. Everywhere is so conservative.“ (prijevod autorice)

⁴² Valinsky, M. (2018.) *David Hockney and the Art of Queer Pleasure*. Them. <https://www.them.us/story/david-hockney-and-the-art-of-queer-pleasure> (Konzultirano 1. 6. 2021.)

4.2. Francis Bacon

Francis Bacon engleski je slikar rođen 1909. godine u Dublinu. Često ga se ubraja u najoriginalnije pojave suvremenog europskog slikarstva te je važan predstavnik nove figuracije. On teme iz svakodnevice i portrete pretvara u simboličke motive, deformirane i halucinantne vizije. Neki od sugestivnih primjera su njegovi unakaženi ljudski likovi na temu raspeća koji su prikazani sablasno ili su neprirodno osakaćeni.

Za mnoge kritičare i povjesničare, djela Francisa Bacona i Davida Hockneyja jasno ilustriraju razvoj narativa od poslijeratne represije do gay oslobođenja. Taj narativ je ujedno društven i politički, ali i osobni „izlazak iz ormara“. David Hockney svojim djelima prikazuje sigurnu gay subjektivnost dok s druge strane Bacon adekvatno ilustrira vrijeme kad je anksioznost oko seksualnosti i samo prikazivanje seksualnosti dobivalo puno medijskog prostora.⁴³

Dva poznata Baconova djela: *Two Figures* iz 1953. godine i *Two Figures in the Grass* iz 1954. ostavljaju nam puno toga na razmišljanje. Vrijeme u kojem su ove slike nastale svakako je bilo puno drugačije no danas. Bacon na oba prikaza oslikava dvije muške figure u sugestivnim pozama koje su svakako bile tabu 50-ih godina prošlog stoljeća. Na prvom prikazu iz 1953. godine Bacon te dvije figure smješta na nenapravljeni krevet i time aludira na seks. Poza u kojoj se figure nalaze podsjeća na hrvanje s iznimkom da su ove figure nage. Bacon je bio fasciniran anatomijom tijela muškarca: „Jednostavno mi se sviđaju muškarci. Volim njihove mozgove i volim kvalitetu njihovog mesa.“⁴⁴ Druga slika je dosta slična prvoj što se tiče poze u kojoj su dva prikazana lika, ali ovaj put ih smješta u travu. Sugerira na nešto erotično što je u isto vrijeme očito i sakriveno.

⁴³ Ofield, S. (2001.) "Wrestling with Francis Bacon." *Oxford Art Journal*, vol. 24, br. 1, p. 113–130. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3600381. (Konzultirano 2. 6. 2021.)

⁴⁴ Charlesworth, J. J. (2019.) *High Stakes*, Art Review. <https://artreview.com/online-review-july-2019-francis-bacon-at-gagosian/> (Konzultirano 2. 9. 2021.) „I just like men. I like their brains, I like the quality of their flesh.“ (prijevod autorice)

Slika 15. Francis Bacon, *Two Figures*, 1953.

Slika 16. Francis Bacon, *Two Figures in the Grass*, 1954.

4.3. George Segal

Slikar i kipar, George Segal postao je prepoznatljiv ponajprije po svojim bijelim gipsanim skulpturama u prirodnoj veličini izrađenim od odljeva uzetih po živim modelima koje je počeo izrađivati 1961. Povezuje se s pop-artom zbog svojih referenci na masovnu kulturu i njegovo uvažavanje odnosa između likovne umjetnosti i oblika popularne umjetnosti. Međutim, njegov interes za stvaranje ljudskog oblika učinio ga je radikalnim realitom koji je oživio klasične načine kiparstva. Njegovi likovi, bijeli poput duhova, predstavljeni sami ili u skupinama zajedno s predmetima, odaju dojam dosade i samoće. Zbog dugog trajanja modela koji mu je služio za život, povjesničari su primijetili napetost između njihove ukočene poze i prirodnog oblika, što dodaje pojačanu evokaciju njihove psihologije.⁴⁵

Stonewall pobuna, koja se naziva i Stonewall ustanak je niz nasilnih sukoba koji su započeli u ranim jutarnjim satima 28. lipnja 1969., između policije i aktivista za prava homoseksualaca ispred Stonewall Inna, gay bara u odjelu Greenwich Villagea u New Yorku. Kako su nemiri odmicali, rođen je međunarodni pokret za prava homoseksualaca. Gay barovi bili su utočišta gdje su se homoseksualci i lezbijke i drugi pojedinci koji su smatrani seksualno sumnjivima mogli družiti u relativnoj sigurnosti od uznemiravanja javnosti. Mnogi od tih barova bili su, podvrgnuti redovitom policijskom uznemiravanju. U ranim jutarnjim satima u subotu, 28. lipnja 1969. godine, devet policajaca ušlo je u Stonewall Inn, uhitilo zaposlenike zbog prodaje alkohola bez dozvole, napalo mnoge njegove klijente, očistilo bar i privelo nekoliko ljudi. Ovaj put ljudi koji su bili u baru nisu se povukli niti su se razišli kao što su to činili u prošlosti. Nemiri ispred Stonewalla jačali su i jenjavali sljedećih pet dana. Mnogi su povjesničari ustanak okarakterizirali kao spontani prosvjed protiv stalnog policijskog uznemiravanja i društvene diskriminacije koje su pretrpjele razne seksualne manjine 1960 -ih. Iako je bilo i drugih prosvjeda gay skupina, incident u Stonewallu bio je možda prvi put da su lezbijke, homoseksualci i transrodne osobe uvidjele vrijednost ujedinjavanja za zajednički cilj.⁴⁶

Na desetu godišnjicu Stonewall pobune, 1979., New York je naručio od umjetnika Georgea Segala da izradi spomenik oslobođenju homoseksualaca. Četiri kipa, sastavljena od dva istospolna para, izvedena su u njegovu tradicionalnom, svečanom stilu od bijelog gipsa izlivenog u bronci. Bili su toliko kontroverzni da unatoč tome što su dovršeni 1980., nisu bili

⁴⁵ Locks Gallery. *George Segal*. <https://www.locksgallery.com/artists/george-segal> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

⁴⁶ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Stonewall riots". *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Stonewall-riots>. (Konzultirano 19. 8. 2021.)

instalirani u svoj stalni dom u ulici Christopher do 1992. godine. Iako su u svoje vrijeme bili upečatljivi, kipovi danas izgledaju kao sigurnija, mekša verzija iskre oslobođenja koju je potpalio sam Stonewall. Kao umjetnost, oni se i dalje mogu održati, ali kao javno sjećanje ne uspijevaju izraziti modernu viziju queer oslobođenja.⁴⁷ Jasno je kada povežemo priču o Stonewallu i pogledamo u Segalove skulpture da postoji određena razlika u osjećaju koji poboduju. Stonwall pobuna nije bila mirna i laka, dok su skulpture mirne i skladne. Skulpture su dakako za vrijeme kad su izrađene bile suvremene i napredne, no danas, kada možemo shvatiti razmjor Stonewalla, nedovoljne su i nemaju taj žar koji je Stonewall imao.

Slika 17. George Segal, *Gay Liberation Monument*, 1979.

⁴⁷ Finkelstein, A., Ryan, H. (2016.) *Ten Queer Reimaginings of New York's Gay Liberation Monument*. Vice. <https://www.vice.com/en/article/mgv9b4/ten-queer-reimaginings-of-new-yorks-gay-liberation-monument> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

5. David Wojnarowicz

Davidu Wojnarowicza teško je svrstati u jednu granu likovnih umjetnosti jer je upravo njegov opus obuhvaćao brojne smjerove u kojima se okušao. Bavio se fotografijom, slikarstvom, glazbom, filmom, skulpturom, književnošću i aktivizmom. Živio je u New Yorku gdje je krajem 80-ih godina prošlog stoljeća donosio inovativne odluke. Spajao je grafite, konceptualnu fotografiju, performans i neoekspresionističko slikarstvo. Nikada se nije priklonio nekom specifičnom stilu, već je uvijek povezivao razne smjerove i stilove. Nakon što je obolio od AIDS-a, postao je aktivni advokat za ljude koji dijele njegovu sudbinu. Na to ga je potakla i činjenica da je mnogo njegovih prijatelja i poznanika također bilo zaraženo istim virusom. Njegov rad dokumentira vrlo tamno razdoblje američke povijesti: razdoblje AIDS krize i kulturnih ratova kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih. Njegov se rad izravno bavi bezvremenskim temama seksa, duhovnosti, ljubavi i gubitka. Wojnarowicz, koji je imao trideset i sedam godina kada je umro od komplikacija povezanih sa AIDS-om, napisao je: (slob. prev.) „Pretvaranje privatnog u nešto javno jest akcija koja ima strašne posljedice.“⁴⁸

Wojnarowicz je bio u bolničkoj sobi kad je Peter Hujar umro od komplikacija povezanih s AIDS-om. Tri nježne slike Hujarove glave, ruku i stopala nastale su za vrijeme njihovog posljednjeg susreta. Nakon toga, fotografija i pisanje zaokupirali su ga do kraja života. Uselio se u Hujarovo potkrovlje, koje je imalo mračnu sobu, omogućujući mu da radi na velikom broju negativa koje je nakupio tijekom godina.

Wojnarowicz se našao u središtu političkih rasprava koje uključuju Nacionalnu zakladu za umjetnost. U biltenu koji je Američko obiteljsko udruženje (American Family Association) distribuiralo kritizirajući financiranje izložbi s homoseksualnim sadržajem, vjerska lobistička skupina izdvojila je Wojnarowiczov rad izvan konteksta. Tužio ih je zbog kršenja autorskih prava i pobijedio. Objavio je esej u kojemu žestoko kritizira konzervativce jer nisu zaustavili širenje AIDS-a obeshrabrujući obrazovanje o sigurnim seksualnim praksama. Jedan od njegovih najupečatljivijih odlomaka je izjava: „Kada su mi rekli da sam dobio ovaj virus, nije mi dugo trebalo da shvatim da sam dobio i bolesno društvo.“⁴⁹

⁴⁸ Bradley, P. K. (2018.) *David Wojnarowicz Is My Shepherd, and I Want All the Beauty*, Garage Vice. https://garage.vice.com/en_us/article/zmkxbe/david-wojnarowicz-retrospective-at-the-whitney-museum (Konzultirano 2. 9. 2021.) „To make the private into something public is an action that has terrific repercussions in the pre-invented world.“ (prijevod autorice)

⁴⁹ Whitney Organization. *David Wojnarowicz*. <https://whitney.org/exhibitions/david-wojnarowicz?section=9&subsection=1#exhibition-artworks> (Konzultirano 1. 6. 2021.) “WHEN I WAS TOLD

Slika 18., 19., 20. David Wojnarowicz, *Bez naziva*, 1987.

THAT I'D CONTRACTED THIS VIRUS IT DIDN'T TAKE ME LONG TO REALIZE THAT I'D CONTRACTED A DISEASED SOCIETY AS WELL." (prijevod autorice)

6. Zaključak

Queer teorija utjecala je na propitkivanje i rušenje dosadašnjih socioloških konstrukcija postavljenih u društvu. Način je testiranja dosad stabilnih kategorija identiteta seksualnosti. Skupom različitih studija i navedenih primjera vidljiva je otvorena mogućnost nastanka dodatnih istraživanja u budućnosti. Svemu tome doprinosi činjenica da se svijet u kojem živimo odmiče od tradicionalnih postavki. U sklopu spolnosti kao djelu identiteta ostavlja se prostor stvaranja novog načina oblikovanja i definiranja seksualnosti. Diskriminacija pojedinaca ne može biti preko noći zaustavljena, međutim, prema primjerima umjetničkog izražavanja korak je prema oblikovanju sigurnijeg i tolerantnijeg suživota pojedinaca. Važno je spomenuti pop kulturu kao bitan čimbenik u procesu prihvaćanja nečeg nekonvencionalnog. To je na primjer postigla serija *Pose* koja na izniman način prikazuje transrodne osobe i njihovu kulturu i tako uspeva demistificirati tu prije marginaliziranu subkulturu te ona postaje prihvaćenija općoj publici.

Umjetničkim razvojem pronalaze se novi načini osvještavanja javnosti. Navedeni autori tako su se uklopili u teoriju promjene društvenih aspekata. Cilj ovog rada bio je prikazati razne poglede na *queer* teoriju i ukazati upravo na različitost shvaćanja istog pojma. Umjetnici koji imaju velikog utjecaja na razvoj ove teorije u umjetnosti predstavljeni su kako bi se pojasnila važnost *queer* teorije kao takve. U radu se ističe problematika AIDS-a kao vrlo bitna stavka u stvaranju pojedinih umjetnika (David Wojnarowicz) kao i vrlo aktualnu temu nebinarnosti roda (Claude Cahun). David Hockney i Francis Bacon vrlo su važni za poslijeratno vrijeme kad dolazi do gay oslobođenja. George Segal, iako kritiziran, svojim spomenikom izrađenim u spomen na neredu u Stonewallu upisuje se među predstavnike *queer* teorije. Robert Mapplethorpe i Catherine Opie oboje su na svoj vlastiti način prikazali *queer* karakter u svojim djelima, bilo to kroz autoportrete ili portrete svojih prijatelja. *Queer* teorija utjecala je i još uvijek utječe na pogled na život mnogih pojedinaca koji imaju poteškoća s poimanjem roda ili spola te im pruža utočište u kojem se mogu osjećati sigurno.

7. Literatura

1. Butler, J. (1990.), *Gender Trouble*, New York: Routledge.
2. Dronjić, B. (2016.), *Od marginalizacije tijela do tijela kao margine*. S osvrtom na međuuvjetovanost teorije, umjetničkih praksi i zbilje, *Essehist*, vol. 8, br. 8.
3. Fuss, Diana (1991.) *Inside/Out: Lesbian Theories*, *Gay Theories*, New York: Routledge.
4. Gefter, P. (2009.) "TWO ROBERT MAPPLETHORPE SYMPOSIA." *Aperture*, br. 197.
5. Jagose, A. (1996.) *Queer theory: An introduction*. New York: New York University Press.
6. Katz, J. N. (2007). *The Invention of Heterosexuality: The Debut of the Heterosexual*. U K. E. Lovaas & M. M. Jenkins (Ur.), *Sexualities & communication in everyday life: A reader* (str. 21–40). Sage Publications, Inc.
7. Morrisroe, P. (2016.) *Mapplethorpe: A Biography*. New York, Random House.
8. Namaste, K. (1994.) "The Politics of Inside/Out: Queer Theory, Poststructuralism, and a Sociological Approach to Sexuality." *Sociological Theory*, vol. 12, br. 2.
9. Ofield, S. (2001.) "Wrestling with Francis Bacon." *Oxford Art Journal*, vol. 24, br. 1
10. Senković Ž. (2015.), *Foucault i teorija seksualnosti*, Osijek: Filozofski fakultet.
11. Spargo, T. (1999). *Foucault and queer theory*, London: Icon Books.
12. Švaković M. (2005.) *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb: Horetzky.

Internetski izvori

1. Arts Council Collection. *We Two Boys Together Clinging*. <https://www.artscouncilcollection.org.uk/artwork/we-two-boys-together-clinging> (Konzultirano 1. 6. 2021.)
2. Bradley, P. K. (2018.) *David Wojnarowicz Is My Shepherd, and I Want All the Beauty*, *Garage Vice*. https://garage.vice.com/en_us/article/zmkxbe/david-wojnarowicz-retrospective-at-the-whitney-museum (Konzultirano 2. 9. 2021.)
3. Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Stonewall riots". *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/Stonewall-riots>. (Konzultirano 19. 8. 2021.)
4. Charlesworth, J. J. (2019.) *High Stakes*, *Art Review*. <https://artreview.com/online-review-july-2019-francis-bacon-at-gagosian/> (Konzultirano 2. 9. 2021.)
5. Department of English at Princeton. *Diana Fuss* <https://english.princeton.edu/people/diana-fuss> (Konzultirano 19. 8. 2021.)

6. Finkelstein, A., Ryan, H. (2016.) *Ten Queer Reimaginings of New York's Gay Liberation Monument*. Vice. <https://www.vice.com/en/article/mgv9b4/ten-queer-reimaginings-of-new-yorks-gay-liberation-monument> (Konzultirano 19. 8. 2021.)
7. Guggenheim. *Catherine Opie*. <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Konzultirano 18. 8. 2021.)
8. Guggenheim. *Catherine Opie, Dyke*. <https://www.guggenheim.org/artwork/12200> (Konzultirano 18. 8. 2021.)
9. Guggenheim. *Catherine Opie, Melissa & Lake, Durham, North Carolina* <https://www.guggenheim.org/artwork/9364> (Konzultirano 18. 8. 2021.)
10. Hattenstone, S. (2015.) *David Hockney: „Just because I'm cheeky doesn't mean I'm not serious“*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2015/may/09/david-hockney-interview-cheeky-serious> (Konzultirano 2. 9. 2021.)
11. Locks Gallery. *George Segal*. <https://www.locksgallery.com/artists/george-segal> (Konzultirano 19. 8. 2021.)
12. National Center for Transgender Equality (2018.) *Understanding Non-Binary People: How to Be Respectful and Supportive*. <https://transequality.org/issues/resources/understanding-non-binary-people-how-to-be-respectful-and-supportive> (Konzultirano 3. 9. 2021.)
13. Tate Gallery. *Claude Cahun*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/claude-cahun-10611> (Konzultirano 19. 8. 2021.)
14. Tate Gallery. *David Hockney*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/david-hockney-1293> (Konzultirano 1. 6. 2021.)
15. Tate Gallery. *The Photographs of Robert Mapplethorpe*. <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Konzultirano 25. 6. 2021.)
16. Treaster, J. B. (2019.) *Overlooked No More: Claude Cahun, Whose Photographs Explored Gender and Sexuality*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2019/06/19/obituaries/claude-cahun-overlooked.html> (Konzultirano 19. 8. 2021.)
17. University of Buffalo. *Jonathan Katz: Faculty Expert on Queer History*. <http://www.buffalo.edu/news/experts/jonathan-katz-queer-history.html> (Konzultirano 1.6.2021.)

18. Valinsky, M. (2018.) *David Hockney and the Art of Queer Pleasure*. Them. <https://www.them.us/story/david-hockney-and-the-art-of-queer-pleasure> (Konzultirano 1. 6. 2021.)
19. Whitney Organization. *David Wojnarowicz*. <https://whitney.org/exhibitions/david-wojnarowicz?section=9&subsection=1#exhibition-artworks> (Konzultirano 1. 6. 2021.)
20. Žimbrek, I. M. *Vox Feminae, Judith Butler – Kritički queer*. <https://voxfeminae.net/strasne-zene/judith-butler-kriticki-queer/> (Konzultirano 2. 9. 2021.)

8. Popis slikovnih priloga

Slika 1. Mapplethorpe, R. (1983.) *Derrick Cross* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. Tate Museum, London, Engleska. The Photographs of Robert Mapplethorpe. Preuzeto sa: <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 2. Mapplethorpe, R. (1981.) *Lowell Smith* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. Tate Museum, London, Engleska. The Photographs of Robert Mapplethorpe. Preuzeto sa: <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 3. Mapplethorpe, R. (1979.) *Brian Ridley and Lyle Heeter* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. Tate Museum, London, Engleska. The Photographs of Robert Mapplethorpe. Preuzeto sa: <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 4. Mapplethorpe, R. (1980.) *Autoportret* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. Tate Museum, London, Engleska. The Photographs of Robert Mapplethorpe. Preuzeto sa: <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 5. Mapplethorpe, R. (1988.) *Autoportret* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. Tate Museum, London, Engleska. The Photographs of Robert Mapplethorpe. Preuzeto sa: <https://www.tate.org.uk/art/artists/robert-mapplethorpe-11413/photographs-robert-mapplethorpe> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 6. Opie, C. (1998.) *Melissa and Lake* [Kromogeni otisak]. Solomon R. Guggenheim Museum, New York, NY, SAD. Catherine Opie. Preuzeto sa: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 7. Opie, C. (1993.) *Dyke* [Kromogeni otisak]. Solomon R. Guggenheim Museum, New York, NY, SAD. Catherine Opie. Preuzeto sa: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 8. Opie, C. (1994.) *Perverznejak* [Kromogeni otisak]. Solomon R. Guggenheim Museum, New York, NY, SAD. Catherine Opie. Preuzeto sa: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 9. Opie, C. (2004.) *Dojenje* [Kromogeni otisak]. Solomon R. Guggenheim Museum, New York, NY, SAD. Catherine Opie. Preuzeto sa: <https://www.guggenheim.org/artwork/artist/catherine-opie> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 10. Cahun, C. (oko 1929.) *Autoportret* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. National Portrait Gallery, London, Engleska. Claude Cahun. Preuzeto sa: <https://tr.pinterest.com/ozgeyuksel79/claude-cahun/> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 11. Cahun, C. (oko 1939.) *Autoportret* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. National Portrait Gallery, London, Engleska. Claude Cahun: On Expression, Gender and Resistance. Preuzeto sa: <https://in-theframe.com/es/claude-cahun-on-expression-gender-and-resistance/> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 12. Cahun, C. (1927.) *I am in training don't kiss me* [Fotografija, želatinski srebrni print na papiru]. National Portrait Gallery, London, Engleska. Claude Cahun. Preuzeto sa: <https://tr.pinterest.com/ozgeyuksel79/claude-cahun/> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 13. Hockney, D. (1961.) *We Two Boys Together Clinging* [Ulje na kartonu]. Arts Council Collection, London, Engleska. David Hockney paintings 1960s. Preuzeto sa: <https://www.hockney.com/works/paintings/60s> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 14. Hockney, D. (1963.) *Domestic Scene* [Ulje na platnu]. The David Hockney Foundation, UK. David Hockney paintings 1960s. Preuzeto sa: <https://www.hockney.com/works/paintings/60s> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 15. Bacon, F. (1953.) *Two Figures* [Ulje na platnu]. Privatna kolekcija. Francis Bacon paintings 1950s. Preuzeto sa: <https://francis-bacon.com/artworks/paintings/1950s> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 16. Bacon, F. (1954.) *Two Figures in the Grass* [Ulje na platnu]. Privatna kolekcija. Francis Bacon paintings 1950s. Preuzeto sa: <https://francis-bacon.com/artworks/paintings/1950s> (Pristupljeno 1. 6. 2021.)

Slika 17. Segal, G. (1979.) *Gay Liberation Monument* [Brončana skulptura]. Christopher Park uzduž Christopher ulice u West Village dijelu Manhattana, New York, NY, SAD. Ten Queer Reimaginings of New York's 'Gay Liberation Monument'. Preuzeto sa: <https://www.vice.com/en/article/mgv9b4/ten-queer-reimaginings-of-new-yorks-gay-liberation-monument> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Slika 18.,19.,20. Wojnarowicz, D. (1987.) *Bez naziva* [Fotografija]. PPOW Gallery, New York, NY, SAD. How David Wojnarowicz's Photographs Helped Me Overcome My Grief. Preuzeto sa: <https://elephant.art/how-david-wojnarowiczs-photographs-helped-me-overcome-my-grief-17052021/> (Pristupljeno 19. 8. 2021.)

Sažetak

Queer teorija bavi se teorijskim prikazivanjem i interpretiranjem specifičnih rodnih identiteta kao ravnopravnih onim konvencionalnima. Suprotstavlja heteroseksualnost i homoseksualnosti, ali također uvrštava i ostala seksualna opredjeljenja kao što su biseksualnost, panseksualnost i transseksualnost. Ta inkluzivnost jasna je i u činjenici da pojam *queer* u današnje vrijeme sam po sebi određuje seksualno opredjeljenje koje u svojoj naravi nema jasno određene granice.

Cilj ovog rada jest prikazati suženi odabir teoretičara i umjetnika koji su predstavnici *queer* teorije. *Queer* teoretičari izrazito su važni za pripadnike LGBTQ+ zajednice, kako prije tako i danas pa će tako prvi dio rada obuhvatiti razmišljanja četiri različita teoretičara i teoretičarki: Judith Butler, Michel Foucaulta, Diane Fuss i Jonathana Katza. U drugom dijelu rada biti će predstavljeni sami umjetnici podijeljeni u grane umjetnosti u kojima djeluju. Jako je bitno napomenuti problematiku AIDS-a koja je iznimno utjecala na rad pojedinih stvaralaca kao što je na primjer David Wojnarowicz. Umjetnici poput Francisa Bacona i Davida Hockneyja uvršteni su u ovaj pregled zbog hrabrog prikazivanja homoseksualnog odnosa koji za to vrijeme (1950-te) nije bio karakterističan ni poželjan. Claude Cahun istaknuti je predstavnik takozvane gender-fluidne umjetnosti jer se nikada nije svrstavao u određeni rod ili spol i to jasno prikazuje u svojim djelima. Catherine Opie je umjetnica istaknuta u radu zbog svojih zapanjujućih i pomalo surovih autoportreta koji portretiraju njezinu realnost njezinog postojanja kao lezbijka. Rad je osmišljen tako da prikaže skladan presjek nekih od teoretičara i autora koji su utjecali na nastajanje i sam razvoj *queer* teorije.

Ključne riječi: *queer*, homoseksualnost, rodna teorija

Abstract

Queer theory deals with the theoretical representation and interpretation of specific gender identities as equal to conventional ones. Opposing heterosexuality and homosexuality, but it also includes other sexual orientations such as bisexuality, pansexuality, and transsexuality. This inclusiveness is also clear in the fact that the term queer nowadays in itself determines a sexual orientation that in its nature has no clear defined boundaries.

The aim of this paper is to present an overview of theorists and artists who are representatives of queer theory. Queer theorists express importance for members of the LGBTQ + community, both before and nowadays, so the first part of the paper will cover the thoughts of four different theorists: Judith Butler, Michel Foucault, Diane Fuss and Jonathan Katz. In the second part of the paper, the artists themselves will be presented, while being divided into the branches of art in which they occupy. It is very important to mention the issue of AIDS, which has greatly influenced the work of some creators, such as David Wojnarowicz. Artists such as Francis Bacon and David Hockney were included in this review because of their bold portrayal of homosexual relationship, which at the time (1950s) was neither characteristic nor expected. Claude Cahun is a prominent representative of the so-called gender-fluid art because they have never considered themselves as a part of a particular gender norm and they clearly show this in their works. Catherine Opie is an artist famous for her stunning and somewhat cruel self-portraits that portray the reality of her existence as a lesbian. The paper is designed to show a harmonious cross-section of some of the theorists and authors who have influenced the emergence and development of queer theory itself.

Keywords: queer, homosexuality, gender theory

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Marija Nemec*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce *Povijesti umjetnosti i Engleskog jezika i književnosti*, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog/diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____ 15. 9. 2021. _____

Potpis

IZJAVA O POHRANI
ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG/SPECIJALISTIČKOG/DOKTORSKOG RADA
(PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOG
FAKULTETA U SPLITU

Student/ica: *Marija Nemec*
Naslov rada: *Queer pogled. Teorijske refleksije i primjeri umjetničke produkcije*
Vrsta rada: *Završni rad*
Mentor/ica rada: *doc. dr. sc. Dalibor Prančević*
Komentor/ica rada: *Dora Derado*

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog **završnog** diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružite odgovarajuće):

a) rad u otvorenom pristupu

b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, _____ 15. 9. 2021. _____

Potpis studenta/studentice: _____

Marija Nemec